

Stigende fødevarepriser – hvad sker der nu?

De markante globale prisstigninger på råvarer i fødevareproduktionen har skabt betydelig opmærksomhed. I nærværende notat vil der gives en forklaring af fødevareprisernes udvikling, effekterne heraf samt et bud på, hvordan priserne vil bevæge sig i fremtiden.

Den globale udvikling og det internationale råvaremarked

Baggrunden for de stigende priser

Tørke, stigende efterspørgsel og bioenergi har presset priserne op

Der er hovedsageligt tre forhold, som har sat gang priser på landbrugsvarer på verdensmarkedet. Tørke flere steder i verden, stigende efterspørgsel efter fødevarer fra primært lande i Asien samt den stigende produktion af bioenergi har været tre væsentlige forhold, som har presset priserne på fødevarer op.

De ændrede udbuds- og efterspørgselsforhold har direkte givet sig udslag i faldende globale lagre på fødevarer. De mindre fødevarerlagre har givet en vis usikkerhed på markedet med stigende priser til følge. Fødevarerlagrene er blevet så små, at de ikke længere har samme stabiliserende effekt på priserne som tidligere.

Nye forhold har forstærket situationen

De igangsættende faktorer for de stigende fødevarepriser er efterfølgende blevet suppleret med nye forhold, som har påvirket situationen.

Stigende oliepriser øger produktionsomkostningerne

Råolieprisen er steget betragteligt det seneste år. Det påvirker en lang række produktionsomkostninger, da omkostninger til energi indgår i alle produktionsled. Hos landmanden er det primært omkostninger til hjælpestoffer såsom kunstgødning og diesel, der er med til at presse priserne opad. Fødevarevirksomhederne, transportsektoren og detailhandlen benytter også energi i deres produktion, som er med til at fordyre omkostningerne.

Spekulation øger prissvingningerne på fødevarer

Fødevarermarkedet er blevet et marked, hvor priserne svinger mere end tidligere blandt andet som følge af ovenstående faktorer. Men også udviklingen hen imod mere frihandel og liberalisering af EU's landbrugspolitik giver større prisudsving. Svingende og stigende priser har skabt stor interesse fra aktører, som ikke har en direkte interesse i landbrugsvarer. Det er spekulanter, som går ind i markedet. Spekulanterne tilfører markedet ekstra kapital, som er med til at forstærke de tendenser, som allerede er på fødevarermarkedet. Omvendt må der forventes en tilsvarende negativ effekt når den ekstra kapital forlader råvaremarkedet igen. Der er dog kun begrænset dokumentation for, at der foregår en spekulation i markedet.

Handelspolitikken er blevet mere egoistisk

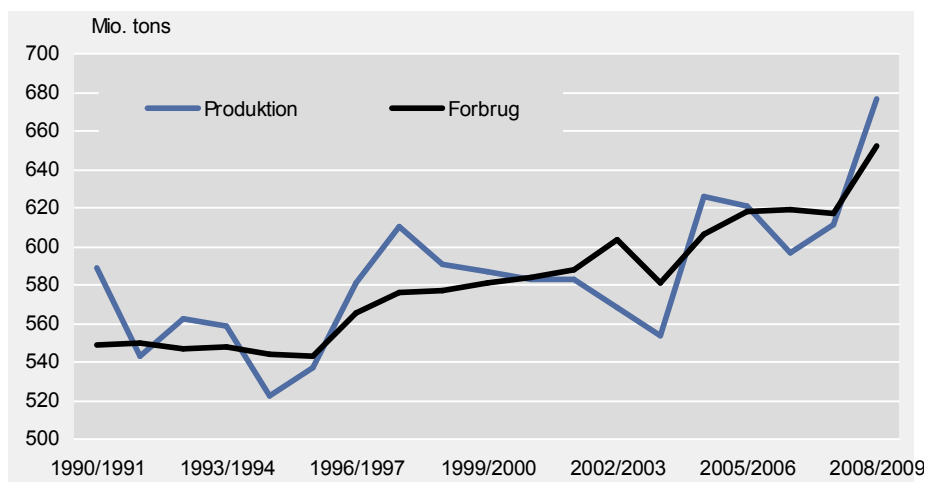
De stigende priser har i visse lande skabt uro blandt befolkningen. Det er primært i de lande, hvor fødevarer udgør en stor del af husholdningsbudgettet. For at skabe en vis stabilitet i landene har flere indført eksportafgifter for, at landene ikke skulle tømmes for fødevarer. Andre lande har forsøgt at fastfryse priserne på mad. Disse tiltag er med til at beskytte egne borgere, men det har konsekvenser for resten af verden. Det er alle indgreb, som meget kortsigtet begrænser konsekvenserne af prisstigningerne, men som på lang sigt lægger hindringer i vejen for en stigende produktion. Det er blandt andet store lande såsom Rusland, Argentina og Indien, som har ændret på handelspolitiske redskaber.

Høsten 2008 og den seneste prisudvikling på landbrugsvarer

God kornhøst i verden men vokser kun langsomt

Der er nu høstoptagelser og prognoser for den endelige kornhøst i 2008 på verdensplan. Optagelserne viser, at høsten har været god og er steget 4-5 pct. Kornforbruget er steget i næsten samme tempo, hvilket betyder, at kornlagrene kun ventes at stige marginalt. De vil dermed i det kommende år forblive på et meget lavt niveau, og fortsat ikke have en stabiliserende effekt på priserne. I EU har høsten også været god, og prognoser viser, at det samlede høstresultat stiger med omkring 15 pct. Det dækker både over et stigende areal samt højere udbytter. I Danmark har høsten også været god og givet det næsthøjeste resultat nogensinde med 9,5 mio. tons.

Verdens produktion og forbrug af hvede

Kilde: USDA

Faldende priser på korn

Blandt andet med baggrund i de gode høstresultater, så er priserne på korn på verdensmarkedet faldet markant de seneste måneder. Verdensmarkedsprisen på hvede er faldet med omkring 25 pct. siden priserne toppede i vinters og til august 2008. I september er priserne faldet yderligere.

Omkostningsstigning i produktionen af fødevarer

Energipriserne er også med til at sende priserne i vejret

Ganske vist er priserne på landbrugets salgsprodukter steget det seneste år, men priserne på de produkter, som landmændene skal bruge til at frembringe produktionen, er også steget. Det seneste år er priserne på dieselolie er steget med 33 pct. mens priserne på kunstgødning er fordoblet. De stigende energipriser har også betydet, at omkostningerne til transport er steget betragteligt. Så en stor del af de prisstigninger der har været på landbrugets salgsprodukter er blevet spist op af stigende omkostninger i produktionen.

Den danske landbrugsproduktion er primært baseret på animalsk produktion og en stor del af denne er svinekødsproduktion. Svinekød er i modsætning til mange andre landbrugsvarer ikke steget i pris pga. en ubalance på svinefødemarkedet. Men omkostningerne til foder er steget markant. Det har medført en dårlig produktionsøkonomi i svineproduktion både i Danmark og i resten af verden.

Fødevarekrisen i forhold til de fattige

De fattige har det stadig hårdt

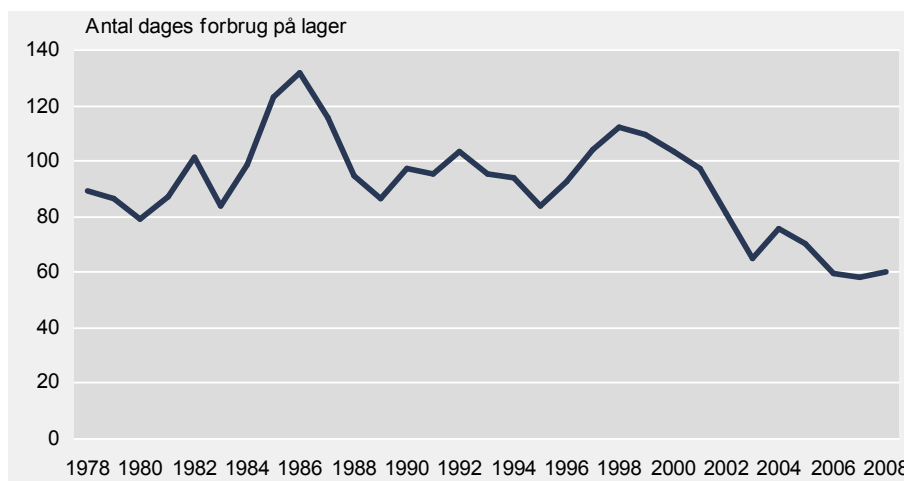
Priserne på landbrugsvarer er fortsat på et højere niveau end for et par år siden. Forbrugerne i u-lande bruger en betydelig andel af deres indkomst på fødevarer. Det er ikke ualmindeligt, at halvdelen af indkomsten bruges på fødevarer – i de vestlige lande bruges mellem 10-15 pct. af indkomsten på mad. Når en så stor post på budgettet i u-landene stiger betydeligt, så gør det det ondt og skaber en krise for verdens fattigste. Forbrugerne i de fattige lande lider fortsat under de høje priser på fødevarer, men det har dog ikke været en del af den offentlige debat de seneste måneder.

Den globale balance på fødevaremarked

Kornlagrene er fortsat rekordlave

Der er sket en mindre bedring i balancen på verdens fødevaremarkeder som følge af en stigende landbrugsproduktion samt en mindre afmatning i efterspørgslen. Men grundlæggende står vi i dag i samme situation som for et par år siden. Verdens lagre af mad er fortsat lave, og der er stadig en stor sårbarhed i forhold til, at priserne igen stiger. Kornlagrene i verden er fortsat på et rekordlavt niveau, hvilket gør priserne sårbare overfor stigende efterspørgsel og faldende udbud.

Udviklingen i verdens kornlagre opgjort i antal dages forbrug

Kilde: USDA

Biobrændstof ligger bund under priserne globalt

Oliepris på vej ned

Produktionen af biobrændstof har været stigende i sammenhæng med, at verdensmarkedsprisen på olie har været stigende. Den høje oliepris har nemlig betydet, at det er blevet rentabelt at producere bioenergi baseret på f.eks. majs. Så der er en tæt sammenhæng mellem energipriserne og fødevarepriserne. Rentabiliteten i bioenergiproduktionen er dermed med til at ligge bunden under fødevarepriserne globalt. Olieprisen falder i disse måneder, hvilket bundniveauet for prisen på kornprodukter dermed også falder. Men verdensmarkedsprisen på olie ligger dog markant over det niveau, som var gældende før priserne på fødevarer steg.

Påvirkningen af forbrugerne

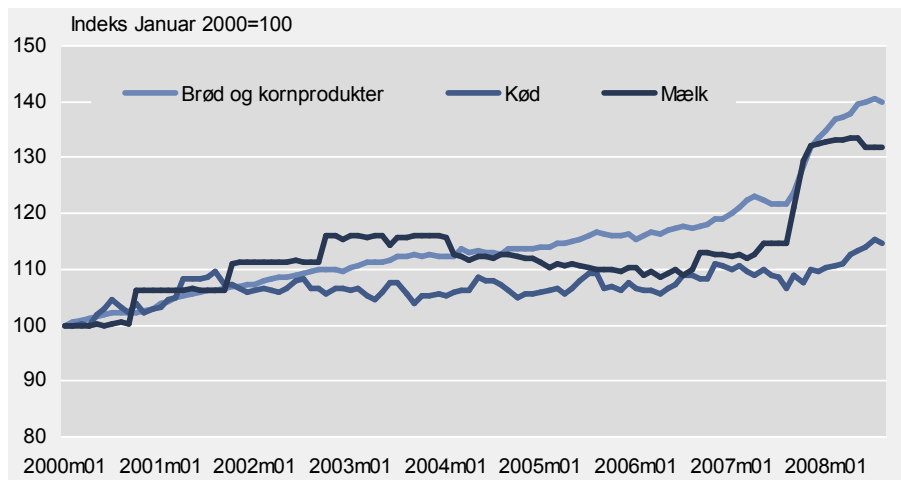
De stigende priser på råvarer har haft en stor afsmittende effekt på forbrugerpriserne. Stigende fødevarepriser betyder, at forbrugerne reagerer ved en ændret forbrugeradfærd og dermed ændres efterspørgslen efter fødevarer.

Forbrugerprisudviklingen på fødevarer

Brød og mælk er steget mest

Priserne på fødevarer i de danske butikker er steget med 10,7 pct. fra august 2007 til august 2008. Der har været stor variation fra varer til varer. Priserne på brød og mejeriprodukter er steget med knap 15 pct., mens priserne på kød, frugt og grønt er steget noget mindre. Som man kan se af tallene, så skete der et niveauskifte i priserne i september, oktober og november sidste år, og siden er priserne stagneret. Rent faktisk er priserne på flere fødevarer den seneste måned faldet igen.

Udviklingen i forbrugerpriserne fra 2000 til august 2008

Kilde: Danmarks Statistik

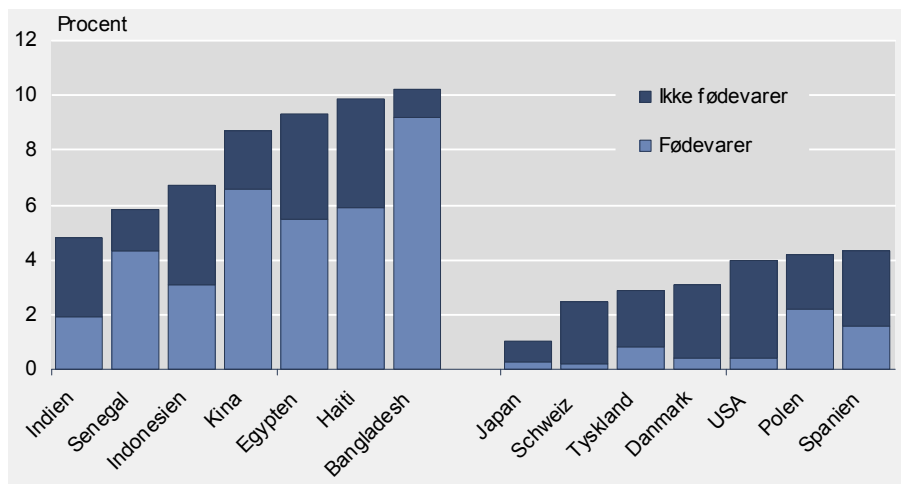
Forbrugernes rammes af stigende omkostninger til mad, energi og renter

Det er ikke kun priserne på mad, som er steget

For forbrugerne kan det være et hårdt slag, når priserne på basale fødevarer stiger med to-cifret vækstrater på ganske kort tid. Det positive er dog, at udgifterne til fødevarer kun udgør omkring 10 pct. af danskernes samlede disponible indkomst. Så en meromkostning på omkring 4.000 kr. for en typisk familie med et par børn vælter ikke økonomien. Men sammen med at priserne på energi og renter også er steget, så bliver husholdningerne ramt hårdt. Ifølge Nordea så betyder de stigende energipriser en ekstraomkostning på 5.500 kr. i 2008 for en familie og den stigende rente medfører en meromkostning på 5.300 kr. Samlet set betyder det en meromkostning på knap 15.000 kr. i 2008 for en gennemsnitsfamilie.

De stigende priser generelt i vores samfund har betydet, at inflationen i Danmark er på det højeste niveau i de sidste 20 år. Fødevarerpriserne har bidraget til inflationsstigningen, men det har langt større betydning, at priserne på olie og andre produkter stiger.

Fødevarernes andel af inflationen (fra februar 2007 til februar 2008)

Kilde: OECD Trade and Agriculture Directorate, 2008

Forbrugernes reaktion på de stigende priser

Discountbutikkerne er vindere

En stor andel af danskerne reagerer ikke på de stigende fødevarerpriser, men der er også en stor del, som bliver mere prisbevidst. Det betyder, at discountbutikkerne har haft en omsætningsfremgang på 16,9 pct. fra juli 2007 til juli 2008, mens omsætningen hos de

traditionelle supermarkeder er faldet med 3,6 pct. Undersøgelser har også vist, at forbruget hovedsageligt flytter sig fra supermarkederne til discountbutikkerne. Mens supermarkederne næsten ikke tager markedsandele fra specialbutikker med fødevarer. Specialbutikkerne har dog også oplevet en tilbagegang i deres omsætning.

Mindre madaffald fra husholdningerne

Pris er igen blevet det vigtigste konkurrenceparameter, mens sortiment, friskhed, osv. har mindre betydning i forhold til valg af indkøbssted for fødevarer. Der er også tegn på, at danskerne er blevet mere bevidst omkring deres fødevarerindkøb – der købes med andre ord ikke mere mad end der er brug for. Madaffaldet fra de danske husholdninger må derfor forventes at falde.

Europæisk fokus på priskonkurrencen i hele værdikæden fra jord til bord

Prisstigninger på brød og mælk først og på kød til sidst

Der er forskel på, i hvilken hastighed de stigende råvarepriser slår igennem på forbrugerpriserne. Det er i første omgang kornpriserne, som er steget på verdensmarkedet. Kornmarkedet har ikke kun betydning for det vegetabiliske område, men det har en stor indvirkning på hele det animalske område. Helt naturligt påvirker de stigende kornpriser forbrugerprisen på brød først og forbrugerpriserne på kød sidst. Prisstigningerne på kød er først lige begyndt at slå igennem på kød i butikkerne.

Mange led i værdikæden fra jord til bord

Man skal dog også være opmærksom på, at stigende priser på landbrugsvarer ikke burde slå 100 pct. igennem på forbrugerpriserne. Det skyldtes, at omkostningerne ved produktion af en fødevarer er sammensat af mange forskellige omkostninger. Der er bl.a. omkostninger til arbejdsløn, markedsføringsomkostninger, lokaler og råvarepriser. Generelt udgør landmandens andel af den endelige fødevarerpris mest på mælk og mindst på brød.

EU undersøger konkurrencen

Prisstigningerne har skabt stor bevågenhed hos de danske konkurrencemyndigheder. Konkurrencestyrelsen kommer med en rapport i oktober, som omhandler fødevarermarkedet og de stigende fødevarerpriser. Samtidig har EU-Kommissionen nedsat en task force, som skal undersøge om der er nogle, som har udnyttet de stigende fødevarerpriser til øgede avancer. Resultatet heraf forventes i november.

Situationen for landmænd

Danske svineproducenter er i lighed med deres kollegaer ude i verden havnet i en omkostningsklemme. Den eksplosive vækst i foderpriserne har ikke været mulig at overvælde på forbrugerpriserne endnu. Det skyldes bl.a. den alm. produktionscyklus, der ikke gør det muligt at reducere udbuddet af svinekød fra den ene dag til den anden, samtidig med at disse kraftige stigninger i foderomkostningerne kommer, imens markedsudviklingen i forvejen er præget af en overudbudssituation.

Stor usikkerhed i produktionen – indtægter og udgifter meget følsomme for ændringer

Store udsving i indtægter og udgifter

Det er en helt ny situation for mange danske landmænd, at priserne at begyndt at svinge så meget som det er set de seneste par år. Tidligere har EU's landbrugspolitik begrænset prisudsvingene på korn og mejeriprodukter, mens svinefødemarkedet altid har svinget meget. Det store udsving i salgspriserne har også skabt usikkerhed omkring indtjeningen i landbruget. Samtidig er priserne på de hjælpestoffer, landbruget bruger også steget – det gælder blandt andet energi, kunstgødning og foder. Prisudsvingene må forventes at blive større i fremtiden blandt andet som følge af yderligere liberaliseringer af handels- og landbrugspolitikken.

Kødpriser stiger langsommere end ventet

Priserne på svinekød stiger også nu

Priserne på korn steg først dernæst steg priserne på mejeriprodukter, mens priserne på svinekød først er begyndt at stige de seneste måneder. Markedet for korn og markedet for svinekød kører to parallelle forløb med en tidsforskydning. De stigende kornpriser påvirker først svinefødemarkedet efter nogle måneder. Samtidig med at kornpriserne og dermed også foderomkostningerne steg, så var der en stor overproduktion af svinekød i verden. De

stigende omkostninger til foder blev derfor ikke væltet over på forbrugerpriserne. Tilpasningsperioden har været lang, og produktionen af svinekød svarer nu i højere grad til efterspørgslen, hvilket priserne på svinekød nu er steget.

Kødpriserne er steget langsommere end ventet, som følge af at tilpasningen af verdens svinekødsproduktion ikke er gået så hurtigt som forventet. Det handler om, at der reelt er en masse svineproducenter i verden, som skal ophøre med svineproduktion, og det er først ved at ske nu.

Energi, gødning og renter presser økonomien

Planteavls- og mælkeproducenterne har haft stigende salgsindtægter, og dermed et godt grundlag for en god økonomi. Men stærkt stigende foder-, gødning-, energi- og renteudgifter gør, at disse produktionsgrene forventes at få en mindre indtjening i 2008 end året før. Blandt andet er prisen på diesel det seneste år steget med 41 pct., fuldfoderblandinger til svin er steget med 66 pct. og gødningspriserne er omtrent blevet fordoblet.

Den forventede udvikling i fødevarerpriserne

Priserne vil ligge sig på et højere niveau

Priserne på landbrugsvarer er de sidste måneder faldet, men samlet set er priserne fortsat på et højere niveau end for et par år siden. Der er ting, som peger på, at priserne på fødevarer vil forblive på et højere niveau end tidligere. Det gælder blandt andet:

- Efterspørgslen efter fødevarer vil fortsat være stigende
- De høje energipriser har en afsmittende effekt på fødevarerpriserne
- Verdens fødevarelagre er fortsat lave
- Generelt højere omkostninger i produktionen af fødevarer

Som konsekvens af et højere prisniveau på landbrugsvarer må også forventes at give højere forbrugerpriser på fødevarer. Priserne på fødevarer i butikkerne må dermed forventes at have lagt sig på et lidt højere niveau end tidligere.